

SCURTE CONSIDERAȚII ASUPRA TEORIEI ETICHETĂRII CRIMINOLOGICE ÎN CONTEXTUL COMBATERII CONSUMULUI ILICIT DE DROGURI

(BRIEF CONSIDERATIONS ON THE CRIMINOLOGICAL LABELING THEORY IN THE CONTEXT OF COMBATING ILLICIT DRUG USE)

Lamya Diana HĂRĂȚĂU*

Abstract

Teoria etichetării este una dintre cele mai influente abordări sociologice în criminologie, apărând în anii 1950 și 1960 ca reacție la teoriile tradiționale care explicau criminalitatea exclusiv prin caracteristicile individului (biologice, psihologice sau sociale). Această teorie mută accentul de la „de ce comite individul infracțiunea?” la „cum reacționează societatea la infracțiunea comisă?”. În esență, devianța nu este un fapt natural, ci un construct social: un comportament devine deviant doar atunci când societatea îl definește ca atare.

Cuvinte cheie: etichetare, devianță primară, devianță secundară, consumator de droguri, stigmatizare

Abstract

Labeling theory is one of the most influential sociological approaches in criminology, emerging in the 1950s and 1960s as a reaction to traditional theories that explained crime exclusively through the characteristics of the individual (biological, psychological, or social). This theory shifts the focus from “why does the individual commit the crime?” to “how does society react to the crime committed?” In essence, deviance is not a natural fact, but a social construct: a behavior becomes deviant only when society defines it as such.

Keywords: labeling, primary deviance, secondary deviance, drug user, stigmatization

Originile și evoluția teoriei

În ceea ce privește precursorii acestei teorii îi amintim pe Frank Tannenbaum (1938) și Edwin Lemert (1951). Tannenbaum introduce conceptul de „dramatization of evil” și susține că reacția socială este cea care fixează identitatea de infractor. Lemert diferențiază între primary și secondary deviance (devianță primară vs. devianță secundară).

Unul dintre cei care au dezvoltat teoria mai târziu este Howard S. Becker, cu principala lucrare *Outsiders* (1963). Becker afirmă că infractorul este un „outsider” creat prin procesul de

*Lecturer PhD., “Nicolae Titulescu” University, Faculty of Law, Criminal Law Department. Attorney at law, Bucharest Bar.

etichetare: „Deviantul este persoana asupra căreia eticheta a fost aplicată.” Ulterior, teoria este dezvoltată de autori precum E. Schur, Kai Erikson, Erving Goffman (conceptul de stigmat).

Teoria etichetării instituie niște concepte fundamentale, cu privire la care vom face câteva precizări după cum urmează:

Devianța primară

- Abateri inițiale, sporadice, fără o identitate deviantă stabilizată.
- Aceste concepte nu conduc la definirea persoanei ca „infractor” dacă reacția socială este minimă.

Conceptul de devianță primară a fost introdus de Edwin M. Lemert și se referă la abaterile inițiale de la normele sociale, care sunt, de regulă, sporadice și lipsite de continuitate (Lemert, 1967). Aceste comportamente nu implică existența unei identități deviante stabilizate și nu definesc statutul social al individului. În această etapă, persoana nu se percepe pe sine ca fiind „deviantă”, iar comportamentul respectiv nu este integrat în imaginea de sine. Devianța primară nu conduce la definirea individului ca infractor, atâta timp cât reacția socială este redusă sau tolerantă. În multe cazuri, abaterea este ignorată, sancționată informal sau interpretată ca o eroare temporară. Lemert subliniază că devianța primară este larg răspândită în societate și nu reprezintă, în sine, o problemă socială majoră; importanța sa constă mai degrabă în potențialul de a declanșa reacții sociale care pot conduce la etichetare.

Devianța secundară

- Apare atunci când societatea sancționează și etichetează persoana.
- Individul internalizează eticheta („infractor”, „dependent”), iar comportamentul deviant se amplifică.

Devianța secundară apare ca rezultat al reacției sociale față de abaterea inițială, atunci când societatea sancționează comportamentul și atribuie individului o etichetă negativă (Lemert, 1967). Această reacție poate fi formală (intervenția poliției, condamnarea penală) sau informală (dezaprobare socială, marginalizare).

Odată etichetat, individul poate ajunge să internalizeze eticheta socială (de exemplu „infractor”, „delincvent”, „dependent”), iar comportamentul deviant devine parte a identității sale sociale. Astfel, devianța nu mai este ocazională, ci se amplifică și se stabilizează, fiind susținută de excluderea socială și de limitarea accesului la roluri convenționale. Conform teoriei etichetării, devianța secundară nu este determinată în mod direct de motivațiile inițiale ale individului, ci de adaptarea acestuia la eticheta impusă de societate, proces care poate conduce la recidivă și la formarea unei „carriere deviante”.

Eticheta socială

- Proces prin care comunitatea atribuie o identitate negativă.
- Este un mecanism de control social informal și formal.

Eticheta socială reprezintă procesul prin care un individ este definit de societate prin prisma unui comportament considerat deviant, această definiție devenind dominantă în raport cu celelalte caracteristici ale persoanei. Howard S. Becker susține că devianța nu este o calitate inherentă a actului, ci rezultatul aplicării cu succes a unei etichete de către grupurile sociale dominante

(Becker, 1963). Etichetarea funcționează ca un mecanism de control social, atât informal (familie, școală, comunitate), cât și formal (instituții judiciare). Prin intermediul etichetei, societatea delimitează comportamentele acceptabile de cele inacceptabile și consolidează normele sociale. Becker subliniază că accentul trebuie pus nu pe actul deviant în sine, ci pe reacția socială organizată care produce și menține devianța.

În sfera controlului social formal, eticheta juridică dobândește o forță instituțională deosebită, întrucât intervenția statului nu produce doar consecințe procesuale, ci poate influența în mod direct statutul social și percepția publică asupra persoanei. Din această perspectivă, reacția penală trebuie analizată și prin prisma respectării demnității individului, inclusiv în faza executării măsurilor privative de libertate, unde condițiile concrete de detenție pot amplifica sau atenua efectele stigmatizării formale.

Reacția socială

- Include reacția familiei, comunității, mass-mediei, poliției, sistemului judiciar.
- Poate funcționa ca factor criminogen.

Reacția socială include ansamblul răspunsurilor provenite din partea familiei, comunității, mass-mediei, poliției și sistemului judiciar față de un comportament perceput ca deviant. În teoria etichetării, reacția socială este un element central, întrucât aceasta poate transforma o abatere minoră într-un statut social durabil (Becker, 1963). Reacțiile disproporționate, publice sau stigmatizante pot avea un efect criminogen, contribuind la consolidarea identității deviante și la excluderea individului din structurile sociale convenționale. Astfel, reacția socială nu este neutră, ci joacă un rol activ în producerea și perpetuarea devianței.

Din această perspectivă, teoria etichetării evidențiază faptul că intervenția socială poate genera efecte contrare celor urmărite, amplificând comportamentul deviant în loc să îl reducă.

Stigmatizarea

- Persoana este percepută permanent prin prisma etichetei.
- Goffman: stigmatul devine „identitatea deteriorată”.

Stigmatizarea reprezintă etapa în care eticheta socială devine permanentă, iar individul este perceput și evaluat exclusiv prin prisma acesteia. Erving Goffman definește stigmatul ca o caracteristică ce conduce la o „identitate deteriorată”, reducând persoana de la un individ complet la unul discreditat social (Goffman, 1963). Stigmatizarea afectează profund relațiile sociale, accesul la muncă, educație și integrare comunitară. Odată stigmatizat, individul întâmpină dificultăți în a-și reconstrui identitatea socială, ceea ce favorizează menținerea devianței secundare. În cadrul teoriei etichetării, stigmatizarea este mecanismul prin care eticheta se fixează și devine greu de eliminat, contribuind la perpetuarea marginalizării și a excluderii sociale.

Teoria descrie un parcurs tipic:

1. Comportament deviant minor (consum ocazional, furt mărunț, comportament nonconformist).
2. Reacția autorităților (control, poliție, dosar penal).
3. Aplicarea etichetei – individul este perceput ca „problemă”.
4. Excludere socială – pierderea accesului la locuri de muncă, educație, relații familiale.

5. Internalizarea etichetei – persoana începe să se perceapă ca deviant.

6. Consolidarea devianței – comportament infracțional repetat, grupuri deviante.

Acest proces descrie tranziția de la devianța primară la devianța secundară.

Așa cum am mai dezvoltat și în alte lucrări , arătăm că Edwin Lemert și-a concretizat studiile sale în lucrarea Patologie socială, în șapte postulate , pe care le redăm din nou mai jos:

- există modalități de comportament uman și grupe de deviații (de la aceste modalități) care pot fi identificate și descrise pentru situații specifice în timp și spațiu.

- deviațiile comportamentale sunt rezultante ale conflictelor culturale care reprezintă expresia organizării sociale;

- reacțiile sociale cu privire la devianță sunt situate între aprobarea totală, indiferență, până la o dezaprobare totală;

- comportamentul sociopatic este o deviație ce este definitiv dezaprobată;

- persoana deviantă (delincventul) este cel al cărui rol, statut, funcție și definiție proprie sunt conturate prin mărimea deviației în care se angrenează, prin gradul vizibilității sale sociale, prin expunerea particulară pe care el o are la reacția socială și prin natura și puterea reacției sociale.

- există atât tipare de restricție, cât și de libertate în participarea socială a devianților care sunt direct raportate la statutul, la rolul lor;

- deviații sunt individualizați în legătură cu vulnerabilitatea lor față de reacția socială deoarece: persoana este o entitate dinamică și există o structură pentru fiecare personalitate care acționează ca un set de limite în cadrul cărora reacția socială operează.

Ca și relevanță criminologică reținem că teoria etichetării explică: de ce persoane cu abateri minore ajung la comportamente grave; de ce reacția penală excesivă poate genera recidivă; cum stigmatizarea reduce șansele reintegrării sociale; dinamica grupurilor marginalizate (consumatori de droguri, infractori juvenili, persoane cu antecedente).

În ceea ce privește aplicațiile practice care trebuie avute în vedere din perspectiva acestei teorii sunt următoarele:

1. Politici penale și de prevenție

- Necesitatea unor măsuri alternative.
- Importanța programelor de reintegrare socială.
- Eliminarea practicilor discriminatorii în aplicarea legii.

Teoria etichetării evidențiază faptul că intervenția penală formală poate avea consecințe criminogene, în special prin procesul de stigmatizare și prin restrângerea oportunităților sociale disponibile individului ulterior sancționării. Din această perspectivă, reacția penală nu este întotdeauna un mecanism de corecție, ci poate contribui la consolidarea identității deviante și la apariția devianței secundare (Lemert, 1967) . În acest context, se conturează necesitatea dezvoltării unor măsuri alternative la condamnarea penală, precum sancțiunile neprivative de libertate, medierea penală, justiția restaurativă sau programele de tip diversion. Aceste instrumente urmăresc limitarea contactului direct al individului cu sistemul penal și reducerea riscului de atașare a unei etichete formale de „infractor”, etichetă care poate avea efecte de durată asupra statutului social și parcursului de viață al persoanei (Becker, 1963) . Un alt element central îl constituie importanța

programelor de reintegrare socială, orientate spre diminuarea efectelor stigmatizării deja produse. Programele de reinserție profesională, consiliere psihosocială și sprijin comunitar contribuie la reconstruirea identității sociale a individului și la facilitarea accesului acestuia la roluri sociale convenționale, prevenind astfel instalarea devianței secundare, concept fundamental în teoria formulată de Lemert. Totodată, teoria etichetării subliniază necesitatea eliminării practicilor discriminatorii în aplicarea legii, întrucât procesele de etichetare nu sunt distribuite uniform în cadrul societății. Cercetările sociologice au arătat că anumite categorii sociale, precum minoritățile etnice sau persoanele provenite din medii socio-economice defavorizate, sunt mai frecvent supuse controlului social formal. Această disproporționalitate favorizează suprapunerea dintre statutul social și eticheta penală, accentuând inegalitățile sociale și sporind riscul marginalizării.

Din perspectiva protecției drepturilor fundamentale, intervenția penală trebuie analizată nu doar prin prisma eficienței represive, ci și a impactului său asupra identității și statutului social al persoanei. În contextul privării de libertate, s-a arătat că menținerea relațiilor sociale și protejarea vieții private constituie elemente esențiale pentru prevenirea marginalizării și facilitarea reintegrării sociale, ceea ce confirmă necesitatea unor politici orientate spre reinserție și proporționalitate.

2. Sistemul judiciar

- Folosirea proporțională a sancțiunilor.
- Evitarea etichetării premature a minorilor și tinerilor.
- Evaluarea impactului colateral al urmăririi penale.

În sfera sistemului judiciar, teoria etichetării pledează pentru aplicarea proporțională și diferențiată a sancțiunilor, în funcție de gravitatea faptei și de nivelul real al pericolului social asociat comportamentului infracțional. Din această perspectivă, sancțiunile excesive nu îndeplinesc neapărat o funcție de îndreptare, ci pot consolida eticheta negativă atribuită individului, favorizând excluderea socială și reducând șansele de reintegrare. Un interes deosebit este acordat evitării etichetării timpurii a minorilor și tinerilor, considerați extrem de receptivi la definițiile sociale impuse din exterior. Contactul precoce cu instituțiile de justiție penală poate determina asumarea unei identități deviante, prin internalizarea rolului de „delinvent”, ceea ce sporește riscul recidivei și al dezvoltării unei cariere infracționale. În consecință, teoriile etichetării susțin orientarea politicilor judiciare către măsuri de protecție, educație și reabilitare, în detrimentul celor strict punitive. Totodată, teoria subliniază necesitatea evaluării impactului colateral al urmăririi penale, inclusiv în cazul faptelor cu un grad redus de gravitate. Consecințele juridice, sociale și simbolice ale implicării într-un proces penal — precum existența cazierului judiciar, stigmatizarea socială sau dificultățile de acces pe piața muncii — pot depăși semnificativ gravitatea abaterii inițiale. Astfel, intervenția penală riscă să genereze un cerc vicios al marginalizării, în care eticheta penală devine un obstacol structural în calea reintegrării sociale.

3. Mass-media

- Evitarea prezentării stereotipe a anumitor grupuri sociale.
- Responsabilitate în relatarea cazurilor penale.

Mass-media ocupă o poziție esențială în procesul de etichetare socială, prin felul în care selectează, interpretează și transmite informații despre comportamentele considerate deviante. Din perspectiva teoriei etichetării, modul de reprezentare mediatică a devianței poate contribui semnificativ la consolidarea etichetelor sociale, mai ales atunci când anumite grupuri sunt prezentate în mod repetat într-o manieră stereotipă. Astfel de reprezentări întăresc prejudecățile existente și pot legitima reacții sociale discriminatorii față de categoriile vizate. Teoria subliniază, de asemenea, importanța responsabilității jurnalistice în relatarea cazurilor penale, în special în etapele incipiente ale procedurilor judiciare, când statutul juridic al persoanei nu este încă definitiv stabilit. Practici precum prezentarea senzationalistă a faptelor, identificarea publică a suspectilor sau utilizarea unui limbaj stigmatizant pot conduce la atribuirea prematură a unei identități deviante, înainte de pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive. În acest sens, mass-media nu se limitează la rolul de simplu observator al realității sociale, ci participă activ la construirea și menținerea definițiilor sociale ale devianței. Prin influența exercitată asupra opiniei publice, aceasta contribuie la formarea percepțiilor colective despre infracționalitate și despre persoanele etichetate ca „devianți”, având un impact direct asupra proceselor de stigmatizare și excludere socială.

Principalele critici ale teoriei

În ciuda contribuțiilor sale importante, teoria etichetării a fost supusă unor critici semnificative. În primul rând, se afirmă că aceasta nu explică prima abatere, concentrându-se aproape exclusiv asupra reacției sociale și ignorând factorii care determină apariția comportamentului deviant inițial (factori economici, familiali, psihologici sau biologici). O a doua critică vizează accentul excesiv pus pe rolul instituțiilor sociale, ceea ce poate diminua importanța autonomiei și responsabilității individuale. Conform criticilor, indivizii nu sunt simple victime pasive ale etichetării, ci pot rezista, redefini sau respinge etichetele impuse. De asemenea, teoria este considerată insuficient aplicabilă în cazul infracțiunilor grave, unde reacția socială severă pare justificată, iar etichetarea nu este principala cauză a comportamentului deviant ulterior. Astfel, teoria funcționează mai bine în explicarea devianței minore decât a criminalității violente. O altă limită constă în orientarea predominant sociologică, cu un interes redus pentru explicațiile psihologice sau biologice ale comportamentului deviant. Această abordare unilaterală poate oferi o imagine incompletă asupra complexității fenomenului infracțional. În final, se remarcă problema generalizării, întrucât nu toți indivizii etichetați internalizează eticheta sau dezvoltă devianță secundară. Reacțiile la stigmatizare variază în funcție de resursele personale, sprijinul social și contextul cultural.

Teoria etichetării în cazul consumatorilor de droguri care le și dețin din perspectiva Legii nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri

Consumul de droguri reprezintă una dintre împrejurările în care teoria etichetării își găsește aplicabilitatea cea mai clară. Particularitatea acestui fenomen constă în faptul că, deținerea pentru consum propriu constituie atât o infracțiune, cât și un comportament deviant puternic stigmatizat.

Prin urmare, procesul de etichetare – atât cel formal, cât și cel informal (social) are capacitatea de a transforma un consumator ocazional într-un „dependent” în sens social, chiar dacă realitatea comportamentală nu justifică această identitate.

Din perspectivă criminologică, în numeroase cazuri, consumul ocazional (devianță primară) este însoțită de percheziții domiciliare; preluarea cazului de mass-media; sancțiuni administrative suplimentare precum exmatriculare, concediere de la locul de muncă.

Această reacție instituțională excesivă duce la: pierderea încrederii în instituții; izolarea față de mediul social „conform”; adoptarea identității de „infractor” sau „dependent”.

Astfel, sistemul penal, în loc să prevină devianța, poate contribui la intensificarea ei.

În ceea ce privește percepția socială, societatea asociază consumatorii de droguri cu: lipsa autocontrolului, pericolul social, delincvența, un caracter moral deficitar. Aceste stereotipuri generează un proces informal de etichetare prin: excludere, izolare, discriminare.

Astfel, etichetarea socială produce efecte criminogene comparabile cu cele juridice: reducerea rețelelor de suport social, abandonul familial, marginalizare comunitară, imposibilitatea reintegrării profesionale. În absența suportului social, individul se îndreaptă către grupuri marginalizate, în care consumul este acceptat și normalizat.

Cu privire la internalizarea etichetei și tranziția spre devianță secundară, facem următoarele precizări:

Odată ce persoana este percepută constant ca „dependent”, „toxicoman” sau „infractor”, această identitate deviantă tinde să fie internalizată: scade stima de sine, crește senzația de apartenență la grupuri deviante, se consolidează comportamentele consumatorii.

În sensul lui Becker, individul începe să își construiască un „carier deviant”: consum mai frecvent, experimentarea altor substanțe, fapte conexe (furturi mărunte, trafic minor), relaționare cu rețele deviante. Astfel, comportamentul deviant este amplificat de reacția socială, nu de tendința inițială.

Arătăm că etichetarea în contextul politicilor punitive vs. politicilor de tip harm reduction produc mai multe efecte negative. Statele cu abordare represivă/punitivă (inclusiv România) tind să genereze: supraincriminare, stigmatizare sistematică. Aceste politici amplifică devianța secundară și împiedică recuperarea. Statele orientate spre diminuarea riscurilor (harm reduction) aplică: centre de consiliere și testare, tratament substitutiv, programe comunitare, dezincriminarea deținerii pentru consum propriu. În aceste sisteme: etichetarea juridică este minimizată, stigmul social scade, reintegrarea devine posibilă.

Concluzie

Reacția socială poate contribui la intensificarea comportamentului deviant, confirmând modelul devianței secundare formulat de Lemert (1967). În acest sens, teoria etichetării rămâne una dintre perspectivele influente în criminologia contemporană, oferind un cadru de analiză asupra modului în care reacția socială participă la formarea identității infractorului (Becker, 1963). Aplicabilitatea acestei teorii este deosebit de relevantă în domenii precum consumul de droguri, delincvența juvenilă sau infracțiunile cu pericol social redus, unde reacția penală poate deveni ea însăși un factor criminogen. Din această perspectivă, teoria etichetării oferă un fundament teoretic

pentru reformarea politicilor penale, prin orientarea acestora spre prevenție, tratament și reinserție socială mai degrabă decât spre sancțiuni penale disproporționate.

Referințe bibliografice

Cărți, articole, monografii:

- N.-C. Magdalena, *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Editura Universul Juridic, București, 2023.
- Gh. Nistoreanu, C.Păun, L.D. Hărățau, A.S. Nicolescu, M.C. Sinescu, *Criminologie note de curs*, Ed. Hamangiu, 2023.
- E. Lemert, *Social Pathology*, Ed. McGraw-Hill, New York, 1951, p.22-23, citat în F.Sandu, G.I.Ioniță, *Criminologie teoretică și aplicată*, Ed. Universul Juridic, București, 2005.
- N.-C. Magdalena, Luminița Ninu-Criștiu, *Particular aspects relating to the right to private and family life of persons deprived of their liberty in the light of art. 8 ECHR*, publicat în *Lex ET Scientia International Journal - LESIJ* no. XXXII, vol. 2/2025.
- J.Hagan, *Labelling and Deviance: a case study of the sociology of interesting*, *Social problems*, 20, (spring) 1973.

Surse online:

- http://users.soc.umn.edu/~uggen/Lemert_67.pdf
- <https://www.jstor.org/stable/2775112>
- <https://www.d.umn.edu/cia/faculty/jhamlin/4111/Readings/GoffmanEmbarrassment.pdf>
- http://users.soc.umn.edu/~uggen/Lemert_67.pdf
- <https://www.jstor.org/stable/2775112>
- <https://observatornews.ro/eveniment/criminalul-de-13-ani-a-povestit-cum-la-ucis-pe-mario-ma-teroriza-ma-injura-644357.html>